

Wiktor Hahn

Michał Janik

Pamiętnik Literacki : czasopismo kwartalne poświęcone historii i krytyce literatury polskiej 39, 430-435

1950

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

IV. N E K R O L O G I

MICHAŁ JANIK

Urodził się 22 listopada 1874 r. w Ulanowie nad Sanem (w powiecie niskim) z ojca Ludwika, długoletniego radnego i burmistrza w Ulanowie, około jego rozwoju i podniesienia bardzo zasłużonego, i z matki Bronisławy z Mściszów; dla jej niezwykłych zalet serca i umysłu, zachował na zawsze religijną prawie cześć.

Ukończywszy 4-klasową szkołę ludową, uczęszczał do gimnazjum w Rzeszowie; egzamin dojrzałości złożył w 1892 r. W r. 1894 uczęszczał na Wydział Teologiczny we Lwowie, w latach 1893/94—1897 na Wydział Filozoficzny Uniwersytetu w Krakowie, gdzie złożył w 1898 r. egzamin na nauczyciela szkół średnich, a w 1904 otrzymał stopień doktora filozofii. Poświęciwszy się zawodowi nauczycielskiemu pełnił obowiązki nauczyciela szkół średnich w latach 1897—1923 w kilku gimnazjach: w Podgórzu pod Krakowem, Cieszynie, Brodach, Złoczowie, Przemyślu, Wadowicach, Lwowie, Jaśle i Krakowie.

Jako nauczyciel odznaczał się wielką sumiennością w wykonywaniu swych obowiązków, które pojmował wzniosle i po obywatelsku, potrafił też zjednać sobie serca wychowanków prawością swego charakteru i wolnomyślnymi poglądami, śmiało zawsze wypowiadał. W latach 1923—1929 był inspektorem szkolnym dla szkół powszechnych m. Krakowa, przy czym prowadził wykłady z zakresu dydaktyki w Studium Pedagogicznym w Uniw. Jag. Od 1930—1944 r. przebywał na emeryturze w rodzinnym Ulanowie. 27 sierpnia 1944 r. został kuratorem rzeszowskiego Okręgu Szkolnego, który zorganizował. Przeszedłszy w stan spoczynku 22 stycznia 1945 r. przeniósł się z powrotem do Ulanowa, gdzie w dalszym ciągu pracował społecznie i naukowo. Zmarł 11 października 1948 r. po bardzo ciężkiej chorobie raka w gardle, którą znosił z prawdziwym hartem duszy. Pochowany na cmentarzu w Ulanowie.

Ożeniony był po raz pierwszy z Cecylią Katarzyną Falkowską, nauczycielką (ur. w 1891 r., poślubioną w 1913 r., zmarłą w 1918 r.), po raz drugi z Heleną Zofią Wrońską (ur. 1900, poślubioną w 1925 r.), najbardziej mu oddaną, najwierniejszą towarzyszką doli i niedoli,

złączoną z nim duchowo ukochaniem tych samych ideałów, w ciężkiej jego chorobie najtkliwszą i pełną bezgranicznego poświęcenia — opiekunką. Zeszedł ze świata bezpotomnie.

Początki pracy społecznej i literackiej śp. Janika sięgają 1896 r., kiedy to razem z Wacławem Sobieskim i Stanisławem Zarzewskim urządził Akademię jubileuszową ku czci Joachima Lelewela i wydał razem z nimi jubileuszowy numer „Nowej Reformy“. W 1898 r. był delegatem młodzieży akademickiej krakowskiej na obchód 100 rocznicy urodzin A. Mickiewicza, urządzony przez młodzież polską we Wrocławiu. Na uroczystej akademii wygłosił podniosłe przemówienie, o samym zaś obchodzie podał sprawozdanie w „Nowej Reformie“.

W 1900 odbył podróż do U.S.A., a wrażenia z niej skreślił w pracy: „Z wycieczki do Ameryki. Kilka wspomnień“. (Cieszyn. 1900, 8°, s. 100); por. nadto jego artykuł: „Ludność polska w Stanach Zjednoczonych Ameryki Północnej“ („Lud“, 1905 i odb. Lwów. 1905, 8°, s. 21). Wróciwszy do kraju objął stanowisko nauczyciela w prywatnym gimnazjum polskim w Cieszynie, (1898—1900). W tym czasie był razem z ks. Józefem Londzinem redaktorem „Gazety Cieszyńskiej“, należał nadto do Zarządu Macierzy szkolnej dla Księstwa Cieszyńskiego i do Zarządu Polskiego Domu Ludowego. W Polskiej Czytelni Ludowej był prezesem przez 1½ roku. Należał w ogóle w tych latach do najwybitniejszych działaczy demokratycznych na Śląsku Cieszyńskim. Jako nauczyciel brał udział we wszystkich ważniejszych sprawach społecznych, przemawiając raz po raz na uroczystościach narodowych. M. i. był we Lwowie współredaktorem kwartalnika ludoznawczego „Lud“, współpracownikiem „Kurieria Lwowskiego“ i „Wieku Nowego“. Razem z Gustawem Daniłowskim i Marianem Kukiem był redaktorem tygodnika „Życie“, samodzielnie nadto redagował miesięcznik „Sprawa Polska“. Jako członek Rady m. Lwowa należał do najpracowitszych jej członków; m. i. przemawiał jako jej reprezentant podczas obchodu ku czci Słowackiego w 1909 r. i na obchodzie Grunwaldzkim w 1910 r.

W Krakowie był przez 6 lat współredaktorem „Nowej Reformy“, współpracownikiem w „Chłopskim Sztandarze“, „Piaście“, „Polonii“ w Katowicach i „Kurieria Polskiego“ w Nowym Yorku. Razem z ks. Bolesławem Góralem należał do redakcji „Orędownika Językowego“, wychodzącego w St. Francis Wis w U.S.A., przeznaczonego dla młodzieży polskiej w wyższych szkołach amerykańskich. Podczas pierwszej wojny światowej był redaktorem „Gazety polskiej“ w Dąbrowie Górniczej (1915—1917), ogłaszał nadto artykuły w piotrkowskich „Wiadomościach Polskich“ (1916—1917). Na stanowisku inspektora dla szkół powszechnych na m. Kraków podniósł wybitnie poziom naukowy szkół krakowskich. M. i. założył w Krakowie szkołę dla umysłowo nierozwiniętych i szkołę dla głuchoniemych.

Od 1899 był współpracownikiem Komisji Językowej, od 1914 Komisji literackiej, od 1930 Komisji do dziejów oświaty i szkolnictwa w P.A.U. Od 1919 był członkiem Ministerialnej Komisji do badań

dziejów polskiego wychowania i szkolnictwa polskiego. Rozumiejąc znaczenie ludu polskiego dla Polski, był ludu tego największym miłośnikiem, pełnym ofiarności i poświęcenia, obrońcą i przyjacielem, w Stronnictwie ludowym jednym z najwybitniejszych przedstawicieli i pracowników. Dla idei ludowej, będącej wytyczną jego życia, działał też niezmiernie wiele, walcząc w obronie ludu, starając się o polepszenie jego doli.

Był prawdziwym trybunem ludu, nie mającym żadnych własnych interesów na celu. Swoją stanowczością, wytrwałością, nieustępliwością, zwyciężał przeciwników.

Mimo wyężającej i w wysokim stopniu wyczerpującej pracy zawodowej i społecznej znalazł jeszcze czas na działalność literacką. Podany poniżej spis chronologiczny prac jego (od 1896 do 1946) wykazuje poważny dorobek literacki w przeciągu lat 50.

Przeważają w spisie tym prace historyczno-literackie, świadczące o wielkiej rozpiętości jego zainteresowań. Zajmował się pisarzami naszymi od XVI wieku do najnowszych czasów, przynosząc w swych pracach rezultaty poważnych, metodycznie wykonanych badań. Do najważniejszych jego prac należy wyczerpująca, źródłowo wykonana praca o Hugonie Kołłątaju (nr 13), do dziś dnia nie zastąpiona innymi pracami, przynosząca nie tylko najpełniejsze i najdokładniejsze przedstawienie jego życia i działalności literackiej, lecz także określenie jego znaczenia dla naszego narodu. Kołłątaj stał się ulubionym autorem śp. Janika — w całą jego działalność wżył się, wyczuwszy z wielką przenikliwością jego idee i poglądy. Kołłątaj stał się wzorem i drogowskazem Janika w całej jego działalności społecznej i publicystycznej (por. nadto nr 11, 12).

Drugą jego pracą, mającą do dziś dużą wartość jest wyczerpujące przedstawienie dziejów Polaków na Sybirze (w 20), mogące służyć jako wzór sumienności w zebraniu niezwykle bogatych materiałów, rozproszonych po najrozmaitszych zbiorach historycznych, nieraz bardzo trudno dostępnych. Z książki Janika przebija wiara głęboka w niepożytość idei wolności, okupionej mękami i krwią niezapomnianych męczenników dla sprawy polskiej (por. nadto uzupełnienia tej pracy nr 25, 26). Nieobojętne są dalej piękne sylwetki Reja (nr 5), Słowackiego (nr 10). Praca o Słowackim jest jedną z nielicznych istotnie wartościowych syntez twórczości poety. Przedstawia w niej Słowackiego jako republikanina z ducha, głoszącego, że każdy powinien mieć wolność ducha i pracować w zgodności słowa i czynu. Pożądanymi przyczynkami są prace, badające rozwój myśli ludowej, m. i. szkic o motywie zemsty ludowej w poezji polistopadowej, zwłaszcza zaś rozprawa o wpływie Berwińskiego na Wyspiańskiego (por. nr 30, 31, 32), przeoczona przez piszących o Wyspiańskim.

Obdarzony talentem poetyckim pisał wiersze, z których nieliczne tylko ogłosił drukiem. Niepoślednią wartość mają w końcu wydania poetów i prozaików polskich, dokonane z wielką pracowitością, w nauce szkolnej bardzo pożyteczne (por. nr 37—47).

CHRONOLOGICZNY SPIS PRAC ŚP. MICHAŁA JANIKA

1. Kartka z życia Lelewela (O przybyciu Lelewela do Wilna w 1821 r. na podstawie autobiografii i listów Lelewela) *Nowa Reforma* 1896, nr 192, przedruk: *Goniec Wielkopolski* 1896, nr 125.
2. Geneza twórczości Kornela Ujejskiego. *Zycie* 1898.
3. Trzy odczyty. (Odbitka z *Gwiazdki Cieszyńskiej*). Cieszyn 1902. 8°. S. 80,
4. Najnowsza poezja polska. (*Charakterystyki Literackie XI*). Złoczów. 1903. 16°. S. 135.
R. *Pam. Lit.* 1903, 700 (K. Wojciechowski) *Muzeum* 1902, 787 n. (W. Hahn).
5. Mikołaj Rej z Nagłowic. (*Charakterystyki Literackie XIV*). Złoczów. 1905. 16°. S. 186.
R. *Pam. Lit.* 1905, 561 (Wiktor Hahn).
- 5a. Wyd. 2. Kraków. 1923.
6. Literatura polska syberyjska. (*Charakterystyki Literackie*) Złoczów 1907. 16°. S. 83.
R. *Pam. Lit.* 1907, 520 (Wiktor Hahn).
7. Z dziejów wymowy w w. XVII i XVIII. (I Sądy współczesne o wymowie, II Stan wymowy przed Konarskim — III Walka koło Konarskiego — IV Podręcznik retoryki Konarskiego). *Pam. Lit.* 1908 i 1916 i odb. Lwów. 1910. 8°. S. 115.
R. *Książka* 19, 400 (I. Chrzanowski).
8. Słowacki jako człowiek (Szkielet biografii psychologicznej). Referat wygłoszony na Zjeździe Historyczno-Literackim im. J. Słowackiego 30 października 1909 r. Na ziemi naszej. Lwów. 1900, nr 22, str. 3—4 i nr 23, str. 3—5. Pamiętnik Zjazdu Historyczno-Literackiego im. J. Słowackiego we Lwowie, zestawił Wiktor Hahn. We Lwowie 1910, str. 155—167.
9. J. Słowacki. Mowa prof. M. Janika na uroczystym posiedzeniu Rady m. Lwowa 29 października 1909 r. W wydawnictwie: Hahn Wiktor. *Rok Słowackiego*. We Lwowie, 1911, str. 79—84.
10. Juliusz Słowacki. Próba syntezy. *Sprawozdanie II Szkoły Realnej*. Lwów. i odb. Lwów. 8°. S. 95. 1909 — *Księga Pamiątkowa*.
- 10a. Wydanie drugie. Kraków. 1921.
11. Hugo Kołłątaj. W setną rocznicę śmierci. *Pam. Lit.* 1912 i nadb. Lwów. 1912.
12. List Hugona Kołłątaja do ks. biskupa Michała Poniatowskiego. *Pam. Lit.* 1912.
13. Hugo Kołłątaj. Monografia. Z 4 podobiznami. Lwów. 1913. 8°. S. 639.
14. Ostatnia przestroga dla Polski. *Gaz. Pol.* (Dąbrowa Górnicza. 1916 i odb. 16°. S. 74).
15. Zbytek w pismach M. Reja. Lwów. 1908.
16. Dzieje szkolnictwa polskiego z rzutem na jego przyszłość. Warszawa. 1917. 8°. S. 111.
- 16a. Wydanie drugie. Częstochowa. 1924. S. 159.
17. Kierunek klasyczny czy realistyczny. Kraków. 1922. S. 20.
18. Zagadnienie szkoły współczesnej. *Przegl. współcz.* 1927, sierpień.
19. Nieznana relacja w sprawie omskiej. *Kwart. Hist.* 192 i odb. Lwów 1929
20. Dzieje Polaków na Syberii. Kraków. 1928. S. 472.
21. Treny. Komentarz psychologiczny. *Silva Rerum*. Kraków. 1930 i odb.

22. Niedrukowany rozdział „Opisu obyczajów“ Kitowicza. *Pam. Lit.* 1930.
23. Mieroszewski Józef. Tułacz. Poema wojskowe w dziewięciu śpiewach. Wydał z rękopisu Michał Janik. Kraków. 1830. S. XVI i 141.
24. Towiańczycy między sobą. *Przeł. Współcz.* Kraków 1930 i odb.
25. Towiańczycy na Syberii. Kraków 1930. S. 18.
26. Wołyniacy na Syberii. *Rocznik Wołyński.* Równe. 1931 i odb. Równe. 1931. S. 45.
27. Cech retmański i sternicki w Ulanowie *Lud* 1933 i odb. Lwów. 1934. 8°. S. 14.
28. Prądy panslawistyczne i rusofilskie w okresie W. Emigracji. *Pam. Lit.* 1934 i odb. Lwów 1934.
29. Zesłanie Jakóba Szeli na Bukowinę. *Przeł. Współcz.* 1934 i odb.
30. Sprawa ludowa na Litwie w XIX w. *Kwart. Hist.* 1935 i odb.
31. Motyw zemsty ludu w poezji polistopadowej. *Pam. Lit.* 1935 i odb. Lwów 1935. 8°. S. 47.
32. Na drogach myśli ludowej. *Studia historyczno-literackie.* Lwów 1936 8°. S. 208. (Początki myśli ludowej w Polsce. Sprawa ludowa na Litwie w XIX w. Głosy publicystyki. Romantycy a ludowość. Berwiński a Wypiański. Motyw zemsty ludu w poezji polistopadowej).
33. W służbie idei niepodległości. Pamięci Hipolita Słiwińskiego. *Wspomnienia.* Kraków. 1937. 8°. S. 99.
34. O wolność i władztwo ducha. *Spowiedź niepodległościowa.* Kraków 1939.
35. Dubiecki Marian Karol (1838—1926). *Polski Słownik Biograficzny.* Tom V (Kraków, 1946), 428—430.
36. Dydacki Franciszek (1815—1894) *Polski Słownik Biograficzny* Tom VI (Kraków 1946), 46.

Wydania poetów prozaików polskich z objaśnieniami, w wydawnictwie Feliksa Westa w Brodach: *Arcydzieła polskich i obcych pisarzy.*

37. P. Skarga: Kazania sejmowe (nr 16) 1907.
38. S. Goszczyński: Zamek Kaniowski (nr 45) 1906.
39. S. Goszczyński: Król zamczyska (nr 56) 1907.
40. K. Ujejski: Maraton i Skargi Jeremiego (nr 50) 1906.
41. H. Kołłątaj: Do Prześwietnej Deputacji. O sprawach moralnych człowieka (nr 82) 1912.
42. B w Krakowskiej Bibliotece Narodowej.
43. T. Lenartowicz: Wybór poezji (nr 5) 1932.
44. J. Słowacki: Lilla Weneda (nr 16) 1920, 1922, 1924, 1948.
45. K. Ujejski: Wybór poezji (nr 37) 1924.
46. J. Kitowicz: Opis obyczajów i zwyczajów za panowania Augusta III (nr 88) 1935.
47. Nakładem Książnicy Atlasu we Lwowie. A. Mickiewicz: Pan Tadeusz (razem z Janem Bystrzyckim) 4 wydania 1911, 1915, 1926, 1929.
48. Przekłady z języków obcych. Sforza Karol. Twórcy nowej Europy. I. Katowice 1931.
49. Kircheisen Napoleon I. Katowice. 1931.

Liczne recenzje umieszczał w krakowskiej *Krytyce*, lwowskim *Pamiętniku Literackim*.

Niektóre artykuły ogłaszał pod kryptonimami i pseudonimami Mi Ja, mj, (mj), St. Ska, Emjot, Dr. Mi J., Kordjan, Sprawozdawca, Ślązak, Tyrteusz, Uczestnik, N.

Artykuł napisany na podstawie materiałów, dostarczonych mi przez p. Helenę Janikową i wspomnień osobistych. Krótkie notatki podają: Lam Stanisław. *Współcześni pisarze polscy*. Warszawa, str. 19.

Peretiatkowicz A. — Sobeski M. *Współczesna kultura Polska*. Poznań. 1932. Str. 84.

Wielka Ilustrowana Encyklopedia Powszechna. Wydawnictwo „Gutenberg”. Kraków. VII (1932), str. 35 n.

Loza. Czy wiesz kto to jest? Warszawa. 1938, str. 285. *Piast*, 1948, nr 42 (nekrolog).

Wiktor Hahn

JAN MICHALSKI I JEGO ZBIORY

Winniśmy przede wszystkim nauczyć się cenić ludzi, cenić kadry, cenić każdego pracownika, mogącego przynieść korzyść wspólnej naszej sprawie.

J. Stalin (*Zagadnienia leninizmu*, s. 455).

W ostatnich dniach października r. 1924, kiedy byłem zatrudniony przy urządzaniu wystawy bibliotecznej w salach redutowych, poznałem Jana Michalskiego, który urządzał w sąsiedniej sali wystawę „Trzysta lat drukarstwa warszawskiego“. Wkrótce zostałem zaproszony do jego biblioteki. Kiedy pierwszy raz wszedłem do mieszkania na czwartym piętrze przy ul. Polnej 66 (później przemianowana: Noakowskiego 12), uderzyło mnie ono zupełną niezwykłością. Już w przedpokoju stały pod sam sufit półki pełne książek, na wolnych między drzwiami odstępach medaliony tworzyły pionowe szeregi, nad drzwiami nieco obrazów. Na lewo nieduży pokój: dwie ściany dokładnie wypełnione od samego sufitu do podłogi półkami, na których stały książki, jak szybko się zorientowałem, w dwa rzędy; ściana zewnętrzna miała okno obudowane półkami od dołu i od góry; na ścianie drzwiowej kilka portretów wybitnych bibliografów, a nad kaflowym nigdy nieopalanym piecem, kuty krzyż przydrożny; po środku stało skromne biurko i wysoka, niby pulpitem przykryta, komoda pełna rycin. Na prawo dwuokienny, z wyjściem na balkon salon, obstawiony bibliotecznymi półkami z końca wieku XIX. Tu królował ogromny portret Mickiewicza, pędzla Wańkowicza, poza tym szereg innych portretów, wśród nich Słowacki pędzla Wyszyńskiego. W stylowych, z końca w. XVIII pudłach druki głównie z epoki sejmku czteroletniego, dużo miejsca zajmujące Mickiewicziana, w mniejszej liczbie Słowaciana.

Gospodarz obracał się między tymi zbiorami z zupełną swobodą, do wszystkiego umiał trafić, a gdy się przekonałem, że zbiory są ska-